

DISTRIBUCIÓ DELS COGNOMS MAIANS, SISCAR, MESTRE I SANXIS PER LES TERRES VALENCIANES DES DE L'EDAT MITJANA FINS ARA

Ramon Ferrer - Emili Casanova

Universitat de València - Acadèmia Valenciana de la Llengua

0. La repoblació de les terres del Sharq Al-Andalus no es duu a terme després de la conquesta de tot el territori mitjançant un Repartiment, com s'havia realitzat a Mallorca, sinó que s'anirà repoblant a mesura que es dispose de colons per a ubicar-los en aquells llocs que s'han conquistat anteriorment. Així, l'any 1233 es fa la instal·lació de repobladors a Morella i Borriana; en la primera localitat s'efectua l'operació mitjançant la promulgació d'una carta de poblament, en la segona es fa per mitjà de donacions individuals.

Des dels seus inicis, per tant, la modalitat repobladora que es realitza en el Regne de València combina dos tipus: el de les cartes de població utilitzades en la repoblació d'una o de poques localitats i el de les donacions individuals i col·lectives amb les quals es poblen grans espais. Entre les del primer grup trobem una àmplia varietat que comprén una vasta geografia al mateix temps que una dilatada temporalitat; quant al tipus de donacions individuals i col·lectives, si bé es dona al llarg d'un ampli espai temporal, no obstant destaquen dos períodes, el dels anys 1238-1239 quan s'instal·len colons en la comarca de l'Horta i en la seua capital, i en 1248-1249 en els quals es repoblen per primera vegada les comarques del sud del Xúquer, així com ocorre una segona onada repobladora en la resta del Regne.

Atenent, doncs, al que acabem d'indicar, els primers repobladors que es van assentar en el territori valencià després de la conquesta de Jaume I seran els que s'ubiquen a Morella i els seus voltants, atrets per la carta de poblament emesa per Balasc d'Alagó així com els que es beneficien de les concessions realitzades per Jaume I en la població de Borriana. Els uns i els altres van vindre necessàriament de llocs aliens al territori valencià i amb ells s'inicia en terres valencianes l'existència de l'onomàstica cristiana. El seu origen serà variat si bé amb una neta preponderància dels originaris d'Aragó i Catalunya. A partir de la repoblació del bienni 1248-1249 es percep ja que no tots els participants en les repoblacions vénen d'altres països, sinó que alguns dels intervinents ja havien sigut agraciats amb donacions en altres llocs del regne, llocs que deixen per a traslladar-se més al sud

buscant millors condicions. Conforme avança el temps els provinents de fora es mesclen amb els que ja habitaven el nou territori, barreja que s'anirà decantant a poc a poc a favor dels naturals del país, tal com demostren els llibres d'Aveïnaments, i prova la gran mobilitat que existix en les localitats valencianes al llarg de la Baixa Edat Mitjana i posteriorment a l'expulsió dels moriscs.

Del que s'ha dit fins ara s'inferix que, si bé l'antroponímia cristiana existent en el regne de València a partir de la conquesta prové en l'inici de més enllà de les fronteres valencianes, resulta important determinar el moment de l'arribada de cada una de les estirps al lloc concret per a poder conèixer si la seua vinguda es va poder produir des de fora o des de dins del nostre territori. Això és el que intentarem desxifrar amb l'estudi de quatre estirps: Mayans, Ciscar/Siscar, Mestre i Sanxis/Sanchis, llinatges associats a la figura del nostre homenatjat, Antoni Mestre Sanchis, estudiós per excel·lència de Gregori Maians i Ciscar.

1. Els cognoms a l'Edat Mitjana¹: Pel que es referix al llinatge Mayans², la seua aparició i permanència en el territori valencià és la següent:

<i>Any</i>	<i>Lloc</i>
1248	Xàtiva
1269	Cocentaina
1310	Peníscola
1326	Benicarló
1369	València
1426	Benaguasil
1510	Alfàfar
1510	Algemesí

Segons els nostres coneixements l'estirp Maians fa la seua aparició en terres valencianes l'any 1248 en la localitat de Xàtiva, cosa que necessàriament ens porta a relacionar esta presència amb la primera repoblació efectuada en la població xativina, durant la segona gran onada repobladora realitzada per Jaume I posteriorment a l'expulsió dels mudèjars. Tot fa preveure que cap Maians va participar en les primeres repoblacions de Borriana o de València i la comarca de l'Horta, repoblacions de què ens informa el Llibre del Repartiment en el seu registre número

¹ Per a fer este treball ens hem basat en el corpus de llinatges medievals de Ramon Ferrer, *Corpus d'antroponímia valenciana*, i en el del PATROM, *Corpus d'antroponímia romànica*, depositat en l'IEC.

² L'origen de Maians deu estar en el topònim Maians, llogaret de Castellfollit del Boix, a la comarca del Bages, o en Maià de Montcal, a l'Alta Garrotxa, a Girona, procedents del nom llatí MANLIUS.

5 de l'Arxiu de la Corona d'Aragó; en canvi, sí que ho fa en el registre número 6 del mateix arxiu. En ell s'indica que un cert A. de Maians posseïx cases i terres a Xàtiva.

Probablement A. de Maians va poder vindre a Xàtiva procedent de la seua localitat d'origen, Maians, com ho feren uns quants milers de famílies que van repoblar les comarques al sud del Xúquer o van cobrir els buits deixats al nord d'aquest riu, buits deixats pels mudèjars expulsats després del decret de 1246. Encara en el segle XIII, en 1269, veiem aquest llinatge a Cocentaina, lloc de què disposem de referències onomàstiques gràcies a la documentació que ha arribat fins als nostres dies referida a la Cort del Justícia i que comença precisament en eixe mateix any. L'habitant que descobrim a Cocentaina en 1269 prové de fora del territori valencià o ho fa des d'un altre lloc del país? Resulta una qüestió totalment impossible de contestar amb les dades que posseïm, tant va poder ser d'una manera com d'una altra. En les primeres dècades del segle XIV veiem com l'esmentat llinatge es troba en el nord del país, Peníscola i Benicarló, per a traslladar-se al centre –València– a partir de la segona mitat de l'esmentada centúria. Per al segle XV únicament el trobem en la localitat de Benaguasil. Els començaments del segle XVI, concretament en el cens de l'any 1510, el llinatge Maians es troba present en dues localitats, Alfafar i Algemesí.

Segons la geografia que comprén el llinatge en qüestió, un total de huit poblacions, caldria qualificar-lo com pertanyent a un grup mitjà, grup en què es troben algunes milers d'estirps al llarg del període medieval en el territori valencià; grup mitjà, açò és, aquells cognoms que es documenten entre sis i deu localitats, lluny dels que únicament viuen en dues o tres poblacions i no diguem dels més populars amb presència en més d'una trentena de localitats.

Pel que es referix a la seua cronologia, a més d'assenyalar la seua probable vinguda des de fora del territori valencià per a repoblar Xàtiva, caldria remarcar la seua presència a Alfafar i Algemesí durant l'any 1510. És sabut que el segle XV resulta una centúria perduda pel que fa a la demografia del nostre país. La població de les terres valencianes patix un descens numèric de tal forma que, com a màxim, a finals del segle XV s'arriba a igualar els habitants existents al terme del segle XIV. Per això molts llinatges no traspassen la frontera del segle XVI i desapareixen al llarg de la centúria anterior. Doncs bé, d'eixe garbell de llinatges que és el segle XV escapa el dels Maians, a qui trobem en dues localitats, presència suficient vista la seua escassa existència anterior.

De les poblacions en què hem trobat el llinatge Maians, a excepció de Cocentaina i Benaguasil, de la resta disposem de llistats onomàstics proporcionats per l'impost del Morabatí o pel cens de l'any 1510; valent-nos de tals dades intentarem avaluar el pes específic que tenia el llinatge Mayans en cada una de les poblacions. A Xàtiva, per a la qual disposem dels llistats del Morabatí dels anys 1378 i 1433 així com del cens de 1510, no trobem cap vegada este cognom, la qual cosa

ens indica que, si bé apareix documentat en 1248, no es manté al llarg dels anys 1378, 1433 i 1510, per la qual cosa suposem que aquesta stirp va comptar molt poc en la localitat xativina tot desapareixent prompte de la nòmina dels seus habitants. Una cosa semblant ocorre amb Peníscola i Benicarló on compten únicament amb el cens de l'any 1510, llistats en els quals no es troba el llinatge Maians, cosa per la qual caldria donar-lo per desaparegut per a ambdues poblacions. El cas de València és prou especial, si bé no compta amb censos del Morabatí –els seus habitants estaven exempts del pagament del dit impost– sí que compta amb quatre grans nòmnes d'habitants per als anys 1239, 1280, 1283 i 1446 així com la corresponent al cens de l'any 1510; doncs bé, en cap d'estes llistes apareix el cognom Mayans. Tan sols Alfafar i Algemesí el contenen en el seu llistat de l'any 1510, en ambdós casos representats per una sola família.

D'allò que s'ha indicat es desprén que el llinatge Maians ha tingut poca incidència entre l'onomàstica medieval valenciana, amb una escassa implantació i pes específic en les localitats en què l'hem trobat.

Pel que fa al cognom Ciscar/Siscar³, el seu itinerari a través del territori valencià és el següent:

<i>Any</i>	<i>Lloc</i>
1248	Montcada
1264	Alacant
1268	Oriola
1271	València
1296	Alcoi
1320	Pego
1373	Piles
1379	Sagunt
1421	Xàtiva
1430	Biar
1485	Gandia
1510	València
1510	Xàtiva

La trajectòria que presenta aquest llinatge per terres valencianes mostra una primera aparició a Montcada l'any 1248; així ho mostra el registre número 6 de

³ L'origen de Siscar deu ser doble, per una banda del topònim Siscar, de la Baixa Ribagorça, procedent de l'apel·latiu *siscar*, i per altra en el col·lectiu *siscar* 'lloc de sisca o senill'. S'ha de corregir la pronúncia Ciscar, que no significa res, per l'etimològica *siscar*, i per tant també la grafia Císcar.

l'Arxiu de la Corona d'Aragó quan assenyala a un cert Gombaldo Siscar com a beneficiari d'una donació de terra en l'alqueria de Montcada. En la segona mitat del segle XIII es troba a Alcoi, Alacant i a Oriola així com a València. Tant Alacant com Oriola pertanyien en eixos moments al regne de Castella sent repoblades per la monarquia castellana. En el segle XIV es troba a Pego, Sagunt i Piles, mentre que en el XV ho fa a Xàtiva, Biar i Gandia. De tots els llocs que hem esmentat, únicament transpassa la llinda del segle XVI a València i Xàtiva, en els altres es perd el seu rastre a partir de finals del segle XV.

Totes les localitats en què hem trobat el llinatge Ciscar/Siscar compten amb censos; així, Montcada presenta els relatius als anys 1445, 1475 i 1510; doncs bé, a pesar d'això en cap d'elles apareix l'esmentat cognom, el que indica que la seua desaparició de la dita localitat es va produir, almenys, a partir de la primera mitat del segle XIV. Tampoc no el trobem en els llistats corresponents als anys 1421 i 1510 relatius a Alacant, ni en el de 1510 d'Oriola i de Biar; ni en el de 1379 de Piles i Gandia. Al contrari, sí que apareix l'esmentat llinatge entre les llistes onomàstiques dels censos de València i Xàtiva. De la primera localitat comptem amb els llistats corresponents als anys 1239, 1280, 1283, 1446 i 1510, el llinatge Ciscar/Siscar apareix en el de 1280, 1446 i 1510, o el que és el mateix, en tots excepte en el de 1239 i 1283, la qual cosa suposa una continuïtat entre el llistat corresponent al segle XV i el del XVI. Quant a Xàtiva, de les tres nòmies, la de 1378, 1433 i 1510, es troba present en cada una d'elles, cosa que indica una continuïtat entre els segles XIV, XV i XVI.

A València l'estirp Ciscar/Siscar compta amb un total de huit famílies entre els tres llistats, dada que significa una participació poc important si la comparem amb el nombre de famílies que representen altres estirps, la qual cosa ve a indicar-nos que es tracta d'un cognom present en la localitat però amb escassa representació. Distint és el cas de Xàtiva, localitat en què l'estirp Ciscar/Siscar es troba en els tres censos, fenomen poc comú ja que més de la mitat dels cognoms de la població ho fan únicament en un cens només. També és important pel nombre de famílies amb què compta, cinc en total, quantitat que duplica i més la ràtio existent en el municipi, que és de 2,94 famílies per llinatge. En definitiva, l'estirp al·ludida, si bé comença situant-se a Moncada, segurament venint directament de fora del regne, serà a Xàtiva on abastarà la seua major permanència i desenrotllament.

Pel que fa al cognom Mestre⁴ compta amb un ampli nombre d'assentaments trobant-se present en les següents poblacions valencianes:

⁴ L'origen del cognom Mestre està en l'apel·latiu *mestre* 'persona que ensenya', emprat per a designar l'home que més sap de qualsevol ofici, com per exemple, mestre d'escola, mestre d'obres, mestre d'aixa, mestre de sastres, mestre físich, mestre de gramàtica, com es documenta en els censos medievals.

<i>Any</i>	<i>Població</i>	<i>Any</i>	<i>Població</i>
1242	Puçol	1379	Sant Mateu
1248	Torrent	1396	Fredes
1254	Moncofa	1396	Portell de Morella
1256	Silla	1396	Vallibona
1262	La Pobla de Benifassà	1398	Castelló de la Plana
1276	Onda	1413	La Pobla de Farnals
1277	Sollana	1415	Vila-real
1277	València	1488	Pego
1279	Terme de Morella	1488	Xèrica
1299	Oriola	1510	Albocàsser
1338	Morella	1510	Almussafes
1340	Ontinyent	1510	Biar
1343	Riba-roja	1510	Carpesa
1347	Xelva	1510	Castelló de la Plana
1367	Agres	1510	La Jana
1379	Cabanes	1510	Ontinyent
1379	Castellfabib	1510	La Salzadella
1379	Montcada	1510	Tavernes Blanques
1379	Morvedre	1510	Terme de Morella
1379	La Pobla de Sant Miquel	1510	València
1379	El Puig de Santa Maria		

Com pot comprovar-se la presència del llinatge Mestre en el regne de València és àmplia quant a la geografia i densa pel que fa a la cronologia. Penetra per Puçol en 1242 i al llarg de la segona mitat del segle XIII s'estén de cap a cap d'unes quantes comarques del nord i centre de la província de Castelló –Terme de Morella, la Pobla de Benifassà, Onda, Moncofa–, la de l'Horta de València –València, Puçol, Silla, Torrent– així com la seua presència en l'encara castellana Oriola, presència que s'amplia considerablement al llarg del segle XIV quan el localitzem en les tres províncies que conformen el territori valencià actual. En esta expansió cal destacar la seua presència en els llistats d'unes quantes localitats referides a l'any 1379 així com el de l'any 1396. En les nòmines de les poblacions de Cabanes, Castellfabib, Montcada, Morvedre, el Puig de Santa Maria, la Pobla de Sant Miquel i Sant Mateu apareix el llinatge Mestre com un més dels que conformen la seua llista de veïns l'any 1379, cosa que significa que, almenys durant aqueix any, l'esmentada estirp compta amb distintes branques locals. Un altre tant succeïx en 1396, any en què el llinatge es troba poblant les viles de Fredes, el Portell de Morella i Vallibona, tres localitats de les comarques més septentrionals del regne. Si el nombre de localitats que compten amb aquesta estirp és important anant i crescendo des del segle XIII al XIV, no ocorre el mateix amb el segle XIV: al llarg d'aquesta centúria notem un descens important pel que es referix al nombre de lo-

calitats en què es troba present el llinatge Mestre, tan sols el trobem en cinc poblacions: la Pobra de Farnals, Vila-real, Morvedre, Pego i Xèrica.

La davallada experimentada al llarg del segle XV cessa a finals de la dita centúria tot produint-se una important recuperació al començament del segle XVI; en efecte, ni més ni menys que onze localitats compten amb aquesta estirp entre les famílies que les habiten, la qual cosa significa que al bac o sotragada patit en el quatre-cents ha succeït un gran auge en els començaments del segle XVI, per la qual cosa ens trobem davant d'una estirp que ha superat els problemes de l'última centúria medieval no desapareixent, com succeïx amb moltíssimes altres, sinó que, al contrari, apareix al començament de l'Edat Moderna en uns quants llocs en què no l'havíem detectat fins ara, situació que ens parla una vegada més de la gran mobilitat que experimenten els llinatges durant la Baixa Edat Mitjana en les terres valencianes, o potser siga causat pel naixement de nous cognoms en llocs concrets a partir de l'apel·latiu mestre, constituït com a malnom.

Comptem amb censos onomàstics referits a totes les poblacions en què hem trobat el dit cognom a excepció de Moncofa, Sollana, Oriola, Riba-roja, Xelva, Agres, la Pobra de Sant Miquel i Pego. De totes les localitats on hem trobat el cognom Mestre al llarg del segle XIII –Puçol, Torrent, Moncofa, Silla, la Pobra de Benifassà, Onda, Sollana, València, Terme de Morella i Oriola–, en cap d'elles, a excepció de Puçol, Silla, Onda i Terme de Morella, apareix aquest llinatge en els seus censos, cosa que ens fa suposar que la presència del cognom Mestre no va tindre continuïtat en els segles XIV i XV, desapareixent, almenys durant els anys dels censos. Únicament el recuperen algunes localitats al començament del segle XVI, concretament en el cens de 1510, tal com succeïx amb València i el Terme de Morella. Potser el cas més significatiu siga el d'Onda, població de què disposem ni més ni menys que amb cinc censos: 1379, 1385, 1415, 1481 i 1510, i en cap d'ells apareix aquest llinatge. Sí que apareix en els llistats corresponents a Torrent en 1475 amb dues famílies, a la Pobra de Benifassà en 1385, 1393 i 1481 amb deu famílies, finalment en els llistats de 1446 i 1510 de València amb quatre famílies. Quant a les poblacions que compten amb aquesta estirp en el segle XIV, no l'arregleguen els censos corresponents a Vinaròs i Riba-roja, mentres que sí que apareix a Morella l'any 1396 amb quatre famílies, Ontinyent en 1421, 1433 i 1510 amb altres quatre famílies, Cabanes en 1385, 1481 i 1510 amb un total de sis famílies, el Puig de Santa Maria en 1445 amb dues famílies, Sant Mateu en 1385 amb dos famílies, Fredes en 1396 amb una família, Morvedre en 1379, 1415, 1431, 1445 i 1481 amb un total de set famílies, Portell de Morella en 1396 amb una família, Vallibona en 1396 amb una família, finalment Castelló de la Plana en 1398 i 1510 amb quatre famílies.

La presència de l'estirp en aquests censos està indicant que les localitats de Morella, Morvedre, Ontinyent, Cabanes i el Puig de Santa Maria prolonguen la presència de l'estirp Mestre en la seua localitat després de la seua primera aparició, mentres que no ho fan les poblacions de Sant Mateu, Fredes, Portell de Morella i Vallibona. Respecte a les poblacions que presenten l'esmentat llinatge al llarg del segle XV –la Pobra de Farnals, Vila-real, Pego i Xèrica–, únicament Vila-real ho

mostra en els censos corresponents als anys 1415 i 1445 amb un total de sis famílies. En resum, ens trobem davant d'una estirp que penetra prompte en terres valencianes, 1242, procedent d'un altre territori, Catalunya, i que es propaga per la majoria de les comarques reproduint-se amb diverses ramificacions locals, la qual cosa es percep clarament en 1379, 1396 i 1510. Dins de l'amplitud geogràfica que aconseguim, destaca la seua presència en les comarques del Nord ja que es troba present en diverses de les seues localitats, entre les quals destaca la de la Pobla de Benifassà on comptabilitzem fins a deu famílies, xifra únicament superada pel llinatge Adell que arriba a les catorze famílies i el dels Bertomeu amb onze famílies. De la seua importància en la localitat basté dir que la ràtio és de 2,67 famílies per llinatge. En la resta de localitats, excepte a Cabanes, l'estirp no arriba a cotes importants.

El llinatge Sanxis/Sanchis⁵ presenta el següent itinerari per terres valencianes:

<i>Any</i>	<i>Localitat</i>	<i>Any</i>	<i>Localitat</i>
1238	València	1510	Altura
1248	Torrent	1510	Bocairent
1249	Bocairent	1510	Callosa
1289	Montesa-Vallada	1510	Cabdet
1312	Xèrica	1510	Castelló de la Plana
1337	l'Alcúdia	1510	Cullera
1343	Ontinyent	1510	Daia
1362	Vila-real	1510	Énguera
1379	Almassora	1510	Llíria
1379	Montcada	1510	Monfort
1379	Museros	1510	Morvedre
1379	Onda	1510	Museros
1379	Silla	1510	Onda
1380	Elx	1510	Ontinyent
1381	Altea	1510	Oriola
1381	Teulada	1510	Puçol
1398	Castelló de la Plana	1510	Quart de Poblet
1421	Xàtiva	1510	Sueca
1441	Nules	1510	Torrent
1454	Manises	1510	València
1488	Pego	1510	Vila-real
1510	Alacant	1510	Xàtiva
1510	Alpont		

⁵ Sanxis procedeix del nom propi Sancho, derivat del llatí SANCIVS + el sufix -is, amb el sentit de 'fill de'. És un cognom format a Aragó i Navarra, equivalent al castellà Sánchez. En la documentació medieval i del segle XVII trobem una gran variació en el nom, ja que una mateixa persona es pot trobar com a Sanchis, Sanchiz, Sanxis, Sanxiç, Sanxez, Sanxeç, Sanxes i Sánchez.

Es documenta per primera vegada en 1238 quan un tal P. Sancii obté unes cases a València; es tracta sense cap dubte d'un colon que s'instal·la en la capital del Túria procedent de del·là les fronteres del futur regne de València. Encara en el segle XIII veiem com l'estirp s'instal·la a Torrent, Bocairent i Montesa-Vallada, un total de quatre localitats, un resultat pobre si el comparem amb altres llinatges, el de Mestre per exemple, que es troba present en moltes més localitats. Tot pareix indicar que la seua expansió es produïx al llarg del segle XIV quan el veem formant part de la nòmina d'habitants de tretze localitats, cinc d'elles –Almassora, Montcada, Museros, Onda i Silla– coincidixen en el mateix any, 1379. Un altre tant ocorre l'any 1381 a Teulada i Altea. Si l'expansió del llinatge es produïx al llarg del segle XIV, el segle XV al contrari, apareix com un període de contracció atés que, enfront de les tretze localitats en què el vèiem aparéixer en el tres-cents, ara ho fa únicament en quatre poblacions –Xàtiva, Nules, Manises i Pego–. Després del parèntesi que significa la centúria del quatre-cents, el segle XVI representa una nova etapa expansionista; la frontera entre els segles XV i XVI ve a significar una nova expansió per a aquest llinatge ja que es troba ni més ni menys que en vint-i-quatre localitats. Ens trobem en presència d'un dels fenòmens poc freqüents quant als llinatges medievals valencians: que compten amb major difusió en el segle XVI que allò aconseguit al llarg dels segles XIII, XIV i XV. El cas Sanxis/Sanchis és un d'ells; al llarg dels tres segles medievals arriba a vint-i-una localitats, mentre que en 1510 es presenta en vint-i-quatre, amb una dispersió geogràfica prou notable, segurament a causa de la insuficient documentació conservada a l'E-dat Mitjana.

De les localitats ocupades pel llinatge Sanxis/Sanchis, no tenim censos demogràfics per a les poblacions d'Elx, Altea, Teulada, Nules, Manises i Pego. D'altra banda, no es troba registrat en els censos de les poblacions de Torrent, Montesa-Vallada i de Xèrica, per la qual cosa no podem conèixer el pes específic que va tindre l'esmentat llinatge en estes localitats, tot ens fa suposar que en les poblacions en què es va introduir aquest cognom en el segle XIII o començaments del XIV –Xèrica– el van perdre en els segles posteriors. No va ocórrer així en altres localitats que el posseïren més tardanament com és el cas de Bocairent amb quatre famílies en 1510, de l'Alcúdia que té dues famílies en 1400 i 1428, Ontinyent amb un total de deu famílies per als anys 1421 i 1510, València amb un total de dèset famílies repartides entre els anys 1446 i 1510, Vila-real que suma tres famílies entre els anys 1415, 1445 i 1510, Almassora que ostenta una sola família en 1385, Castelló de la Plana que té huit famílies en 1398, i finalment Xàtiva que mostra sis famílies en el cens de l'any 1510.

El llinatge Sanxis/Sanchis té una presència important en el territori valencià formant part de la nòmina poblacional de quaranta-cinc localitats, amb una introducció molt primerenca, en la primera repoblació de València, fet que li atorga totes les possibilitats d'haver vingut directament de fora del país, d'Aragó. El pes específic en cada una de les quaranta-cinc localitats que es troba present és molt

variable, des de simple testimoni com pot ser el cas de Bocairent, l'Alcúdia o Almassora, fins a un pes important com a Ontinyent o Castelló de la Plana.

En definitiva, els quatre llinatges Maians, Ciscar/Siscar, Mestre i Sanxis/Sanchis presenten en terres valencianes uns itineraris diferents al llarg del període medieval; el primer d'ells penetraria per Xàtiva amb motiu de la repoblació duta a terme en aquesta localitat al llarg del bienni 1248-1249. Amb tota probabilitat vindria directament de delà les fronteres valencianes presentant un recorregut més aïna escàs ja que únicament apareix en huit localitats i amb poca presència en el segle XVI. Un altre tant podríem dir del cognom Ciscar/Siscar al qual accedim en 1248 i que compta igualment amb escassa participació en les localitats valencianes. Contrari és el cas de les estirps Mestre i Sanxis/Sanchis, ambdós apareixen en la primera mitat del XIII estenent-se per tota la geografia valenciana, amb presència simultània en diverses localitats i amb una participació important en els censos demogràfics del segle XVI, en especial el cognom Sanxis/Sanchis que es troba ni més ni menys que en vint-i-quatre poblacions.

2. Els llinatges en època moderna:

2.1. Pel cens de 1646, comprovem que els cognoms s'han assentat i escampat a les terres valencianes:

Del llinatge Mayans trobem que el porten⁶ caps de família en els pobles següents:

- Alcalà de Xivert (sota la forma Maians)
- Algemesí (2)
- Algezira
- Oliva (sota la forma Maians)
- Teulada
- València (sota la forma Maians)

Si el comparem amb les localitats de l'Edat Mitjana, trobem que llevat de València, en els sis casos restants viu en pobles diferents, prova de la mobilitat dels cognoms, sobretot a partir de la repoblació posterior a l'expulsió dels moriscos.

Siscar, es documenta en 17 casos, a:

- Benimelig
- Bufali (amb la variant Ciscar)
- El Ràfol del Marquesat
- Gandia
- Oliva
- Oriola (2)

⁶ El cens de 1646 es troba a l'ARV, Governació, 4825-4829. Està compost de més de 82.000 veïns.

Paiporta
Pàmies
Pego (2)
Taverna de la Vall d'Alfandec (5)
Torrent

Només en tres casos trobem el manteniment del llinatge medieval en el mateix poble, en concret, a Gandia, Oriola i Pego. En la resta trobem un desplaçament dels cognoms.

De Mestre en trobem 43, en els pobles següents:

Alaquàs
Alzira/Algezira (6)
Anna
Benicarló (3)
Benigànim
Faura
La Jana
Lliria
Massamagrell
Montcada
Morella (10)
Museros
Negrals
Oliva (3)
Ontinyent
Pego (2)
Planes
Pobla de Benifassà
Silla
Vilamarxant
Xàbia
Xaló (2)
Xiva

Una comparació amb la xàrcia de punts de l'Edat Mitjana mostra un manteniment mitjà del cognom i novament la mobilitat del llinatge, ja que més de la mitat dels casos viuen en pobles diferents dels que vivia a l'època medieval. També es veu com en molts casos el nou municipi està molt prop del que tenia el nom a l'Edat Mitjana.

De Sanchis/Sanxis, en trobem 93, als quals n'afegim 43 amb la grafia Sanchiz, repartits per tot el territori, com en:

Aiora
Aldaia

Alfara de Torres
Algemesí (2)
Algezira (2)
Almoradí
Altea
Ares d'Alpont
Beneixida (2)
Benetússer
Beniatjó
Biar
Bocairent (3)
Borriana
Bunyol
Callosa d'en Sarrià (8)
Callosa de la Sénia
Capdet (4)
Carbonell
Carcaixent (3)
Càrcer
Castelló de la Plana (5)
Cirat
Dénia
Ènguera
Eslida
Forna
Gandia
Gátova (2)
La Mata (2)
La Torre dels Frares
Lloc Nou de Fenollet
Manises (2)
Monnòver (2)
Montcada
Morella
Muro
Onda (3)
Onil
Ontinyent (19)
Oriola
Orpesa
Petrer
Picassent
Quart de Poblet

Riba-roja
Rotlà
Ròtova
Sella
Silla (4)
Torrent
València (5)
Vall de la Gallinera
Vilanova de Castelló
Vistabella
Xàtiva (25)
Xella (2)

Este llinatge és un dels més nombrosos i particulars del regne de València, i mostra un comportament semblant als anteriors casos: una part es mantenen en els municipis medievals, i en l'altra ocupen nous espais.

2.2. La quantitat i la distribució dels cognoms actualment. Per a l'època contemporània hem pogut usar les llistes electorals de 1986, processades pel projecte PATROM, i les dades de l'Institut Nacional d'Estadística de 2007⁷. Estos materials ens presenten les dades següents per a la Comunitat Valenciana:

Maïans/Mayans: 469 persones majors de 18 anys el porten, entre primer i segon cognom, distribuïts de la següent manera: 191 a la Safor, 66 a la Marina Baixa, 55 a la Marina Alta, 41 a l'Horta, 37 a l'Alacantí, 28 a la Ribera Alta, 30 a la Ribera Baixa, 8 al Baix Vinalopó i 3 a l'Alcoià. On més Mayans trobem és a les Balears: 765 a Eivissa i Formentera, 286 a Mallorca i 38 a Menorca. També es troba a Catalunya: 136 al Barcelonés, 74 a Osona, 25 a l'Anoia, 11 al Vallés Occidental, 8 al Bages i 6 al Vallés Oriental. En la resta de comarques no passa de 5 ocurrences. Sota la variant Maïans trobem tres casos a Osona i Barcelona.

Segons el cens de l'INE, a tot Espanya porten el cognom Mayans 1.437 persones com a primer i 1.374 com a segon –ací els censats són de totes les edats–. A Alacant es troben 172 de primer cognom i 165 de segon; a Castelló, 5 de segon, a València 179 de primer i 192 de segon. És a les Balears on més abunda: 568 i 648, seguida per la província de Barcelona: 234 i 210. Com ocorre quasi sempre Madrid, ciutat d'acumulació, registra 62 i 40 casos. L'origen del cognom és clar que es troba a Catalunya.

⁷ El PATROM contemporani arrecplega tots els cognoms de parla catalanovalenciana, però, lamentablement, deixa fora els llinatges dels pobles valencians de base castellanoragonesa. A este fet es deuen algunes diferències en la freqüència dels llinatges a la Comunitat Valenciana.

El cens de l'Institut Nacional d'Estadística es pot consultar entrant en www.INE.es, i buscant el lloc adequat.

Siscar és un cognom eminentment valencià, ja que d'una freqüència de 686 cognoms en l'àrea de Catalunya, Balears i Comunitat Valenciana, 652 es registren ací: 595 a la Marina Alta, 22 a l'Horta, 18 a la Safor, 10 a l'Alacantí, 5 a l'Alcoià, 3 al Comtat i 2 al Baix Vinalopó. Per contra, a les Balears no el trobem i a Catalunya només 12 al Barcelonés, 4 al Montsià, 3 al Tarragonés i 2 al Segrià. El mateix ocorre amb la variant formal Ciscar, que de 1.733 casos se'n registren 1.637 a la Comunitat Valenciana, amb la següent distribució: 665 a la Safor, 483 a l'Horta, 249 a la Ribera Baixa, 141 a la Ribera Alta, 34 a la Costera, 21 a la Marina Alta, 20 a la Marina Baixa, 8 a l'Alcoià i 7 a l'Alacantí. Estos resultats queden ratificats per les dades de l'INE: De Siscar recull 507 casos de primer i 464 de segon (Alacant amb 360 i 327, València amb 90 i 83), i de Ciscar 1.373 i 1.066 (València amb 1.066 i 1.066, Alacant amb 57 i 57 i Barcelona amb 108 i 81). La documentació mostra com és un llinatge eminentment valencià, de doble origen: el topònim de la Ribagorça, Siscar, i el col·lectiu botànic siscar.

Mestre: 8.418 casos majors de 18 anys entre primer i segon cognom registra el PATROM, dels quals trobem a la Comunitat Valenciana 3.122 casos, repartits entre totes les comarques: 654 a l'Horta, 609 a la Safor, 580 als Ports, 433 a la Marina Alta, 162 a l'Alt Maestrat, 110 al Baix Maestrat, 91 a la Plana Alta, 82 al Camp de Túria, 75 al Camp de Morvedre, 59 a l'Alacantí, 51 a la Marina Baixa, 50 a la Vall d'Albaida, 36 a la Ribera Baixa, 34 a la Costera, 31 a l'Alcoià, 19 a la Plana Baixa, 16 a la Ribera Alta, 13 a les Valls del Vinalopó, 12 a l'Alcalatén, 11 al Baix Vinalopó. I la resta amb menys de 10 ocurrències. A Mallorca trobem també 1.949 casos i al Barcelonés 994, seguit pel Baix Camp amb 576, 177 al Garraf, 158 a l'Alt Penedés i 142 al Baix Ebre. També apareix en la resta de comarques catalanes –a més a Catalunya es troben 4.134 Mestres, que prové del mateix apel·latiu mestre, amb la terminació col·lectiva catalana, produïda gràcies a les peculiaritats del dret català.

L'INE registra 6.660 persones que el porten en el primer cognom i 6.486 en el segon: València en registra 1.010 de primer i 1013 de segon, Alacant 572 i 489 i Castelló 408 i 458. Barcelona amb 1.533 i 1.430, Balears amb 1.163 i Tarragona amb 852 i 762, mostren que l'origen del cognom és el domini lingüístic catalano-valencià.

Sanchis presenta 18.470 casos a la Comunitat Valenciana de primer cognom (12.000 de segon) distribuïts per les comarques següents: 6.420 a l'Horta, 2.390 a la Costera, 2.298 a la Ribera Alta, 1.733 a la Vall d'Albaida, 1.129 a la Safor, 866 a l'Alcoià, 613 a la Marina Baixa, 418 al Camp de Túria i a l'Alacantí, 411 al Camp de Morvedre, 410 a la Plana Baixa, 315 al Comtat, 293 a la Ribera Baixa, 247 a la Marina Alta, 233 a la Plana Alta, 216 a les Valls del Vinalopó, i 24 a l'Alcalatén, 19 al Baix Maestrat, 15 al Baix Vinalopó. En la resta del domini lingüístic només se'n registren 1.095, amb 731 al Barcelonés, 68 al Baix Llobregat, 55 a Mallorca i 37 al Tarragonés. Les dades de l'INE amb 15.229 de primer i 14.598

confirmen les dades anteriors (10.725 de primer i 10.322 a València, 1.882 i 1.821 a Alacant, 544 i 497 a Castelló, 332 i 306 a Madrid, 23 i 21 a Terol, 35 i 34 a Saragossa, 5 i 8 a Osca, 8 i 9 a Navarra, 78 i 67 a Múrcia) i mostra com el cognom encara que siga d'origen aragonés transportat pels repobladors d'eixe origen s'ha escampat o desenvolupat ja dins de les terres valencianes.

3. L'anàlisi dels llinatges elegits mostra, en primer lloc, que formen part de les estirps bàsiques de la Comunitat Valenciana ja que han perviscut ininterrompudament des del segle XIII fins ara en les diverses zones del nostre territori; en segon lloc, la tipicitat valenciana dels cognoms Siscar i Sanxis dins del conjunt de les terres de l'antiga Corona d'Aragó i dins de la Península Ibèrica: el primer originat en gran part d'un topònim ribagorçà, i el segon en un llinatge aragonés; en tercer lloc, la coexistència dels altres dos cognoms Maians i Mestre, en totes les terres de parla catalanovelenciana, el primer majoritari a les Balears, procedent d'un topònim de la zona oriental de Catalunya, i el segon general en tot el territori provinent d'un apel·latiu, del nom del mestre en qualsevol ofici o gremi.

